

temporani, legătura dintre strălucirea aurului, argintului sau diamantului și frumusețea eroilor este mult mai evidentă, formula fiind precedată aproape întotdeauna de o precizare — se indică metalul sau piatra prețioasă care strălucește în limina soarelui:

„Iacă la tri zili și la tri nopt, au născut un băiet cu păru tăt numai d'i aur și d'i măr-găritari, atit di frumos cari pi sfintu soare t'i put'ei uita, dară pe dînsu ba!" (II, 48).

Alteori, mai rar însă, precizarea urmează formula: „Cînd o traje la mar-gine, și dăskide, doi copii, așa, pă sfintu soare țineai okii, da pă copii nu! Dă aur! Copii frumoși!" (II, 455).

La unii povestitori, formula tradițională se destramă datorită înlăturării soarelui ca termen de comparație; se menține numai motivul strălucirii intense care face ca ființa sau obiectul respectiv să fie imposibil de privit:

„Iacă ved'e mulțimea că vine cînêva c-on cal, strălucê de nu put'ei să t'e uiț la iel" (II, 242; cf. 242); „Și-l văzură tăt îmbrăcat în aor și calu d'e aor. Nu să put'ê omenii uita la iel, atîta strălucê la aor, d'e cum să-l cunoască că șîn'e-i, nič nu-l put'ê ved'ê de strălucirea aurului" (II, 249).

Este interesant de remarcat că formula tradițională, chiar și în această formă trunchiată, continuă să circule, atingînd la unii povestitori o frecvență destul de mare. Desigur că, datorită absenței rimei, motivul respectiv capătă concretizări diferite chiar și în repertoriul aceleiași povestitor, uneori în cadrul aceleiași basm.

Calul în basmele contemporane rămîne principalul ajutor al eroului, în schimb expresiile care însoțeau apariția lui încep să dispară. În noile basme, expresiile *mănîncă nori* sau *varsă foc pe nări*, de pildă, constituie o raritate, același lucru se poate spune și despre motivul alegerii calului cu ajutorul cărbunilor aprinși pe care trebuia să-i mănînce armăsarul cel mai năzdrăvan.

Este interesant de remarcat tendința de explicare, de precizare a anumitor expresii care, probabil, sub forma lor tradițională, nu au fost înțelese de anumiți povestitori contemporani. De pildă, în basmele tradiționale, calul, foarte frecvent, „mănîncă nori”; la unii povestitori contemporani însă, expresia respectivă capătă un înțeles concret: calul nu mai „mănîncă nori”, în schimb îl ridică pe erou atît de sus, încît „îl amestecă cu norii” (II, 291).

Despre aceeași tendință credem că este vorba și în cazul formulei analizate mai sus, unde frumusețea eroului este legată direct de strălucirea aurului. În basmele tradiționale, formulele amintite constituiau, desigur, niște expresii metaforice; unii povestitori contemporani însă, căroră, credem, nu întotdeauna le-a fost clar sensul metaforic respectiv, au căutat să explice, să precizeze anumite aspecte, întorcîndu-se astfel la acele elemente, la acele analogii care au născut de fapt metafora.

Formula care însoțea apariția zmeului (mai ales a zmeoaicei) sau a scorpiei („cu o falcă în cer și cu una în pămînt” sau „cu o falcă la apus și cu una la răsărit”) constituie o raritate, povestitorii contemporani trecînd de obicei peste acest detaliu. În schimb, am întîlnit un povestitor care marchează cu această formulă apariția ursului: „Se luară și iei în urma lui. Iel, cînd a intrat, venea ursu cu-o falcă-n cer și c-una-n pămînt” (II, 190). În acest caz dispare cuplul tradițional (zmeu — formulă, scorpie — formulă), fiind înlocuit cu un cuplu nou, neîntîlnit în basmele vechi (*urs-formulă*).